

WATERWEREN & CULTUURHISTORIE

VISIE EN ACTIEPLAN

RAPPORT

2025

36

WATERWEREN & CULTUURHISTORIE:
VISIE EN ACTIEPLAN

RAPPORT

2025

36

COLOFON

UITGAVE Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer
Postbus 2180
3800 CD Amersfoort

AUTEURS Bernardien Tiehatten (Ambient)
Robin Biemans (STOWA)
Oscar van Dam (STOWA)

FOTO OMSLAG Petra Angelone
VORMGEVING Buro Vormvast
STOWA STOWA 2025-36

De inhoud van deze uitgave is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Niettemin aanvaarden de auteurs en de uitgever geen enkele aansprakelijkheid voor mogelijke onjuistheden in de publicatie, of eventuele gevolgen door toepassing van de inhoud ervan.

STOWA spant zich in de rechthebbenden van in de uitgave gebruikte afbeeldingen te respecteren conform het auteursrecht. Indien u desondanks van mening bent dat uw rechten in het geding zijn, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

SAMENVATTING

Deze visie op cultuurhistorie en waterwerken benadrukt de nauwe verbondenheid tussen verleden, heden en toekomst in het waterbeheer. Cultuurhistorie biedt waardevolle inzichten in de ontwikkeling van het landschap en menselijke ingrepen, wat essentieel is voor robuuste en toekomstbestendige oplossingen. Cultuurhistorie en het natuurlijke systeem vormen een vanzelfsprekend onderdeel van waterveiligheid en regionaal waterbeheer. Deze visie is gebaseerd op eerdere ervaringen uit het programma *Toekomstbestendig vanuit verbinding met het verleden*.

De visie beschrijft de huidige situatie waarin:

- Cultuurhistorie wordt nog beperkt en niet structureel toegepast in waterveiligheidsopgaven.
- Historische kennis wordt zelden benut bij het ontwerpen van dijkversterkingen of het voorspellen van incidenten.
- Draagvlak onder bewoners wordt vergroot, maar cultuurhistorie speelt hierin nog een kleine rol.
- Landschappelijke en recreatieve waarden worden onvoldoende meegenomen in waterveiligheidsprojecten.

Aansluitend wordt de gewenste situatie beschreven:

- Cultuurhistorie en systeemkennis zijn geïntegreerd in alle processen van waterbeheerders.
- Historische inzichten worden actief gebruikt in ontwerp, communicatie en besluitvorming.
- Er is samenwerking tussen techniek, beleid en erfgoedspecialisten.
- Waterveiligheidsprojecten dragen bij aan bewustwording en versterken de ruimtelijke kwaliteit.

In het actieplan worden drie hoofdthema's geïdentificeerd:

- **Kennis en inzicht:** Meer gebruik van historische kaarten, technieken en systeemkennis.
- **Samenwerking en netwerk:** Opbouwen van een vitaal netwerk van experts en beheerders.
- **Communicatie:** Versterken van historisch bewustzijn en gebruik van gebiedskennis van bewoners.

STOWA IN HET KORT

HOE WE WERKEN

STOWA is het kennis- en innovatiecentrum voor regionale waterbeheerders in Nederland; de waterschappen en provincies. We helpen ze met het verkrijgen van nieuwe kennis en inzichten die nodig zijn om de opgaven van de regionale waterbeheerders beter te kunnen uitvoeren. Dat doen we door kennisvragen te formuleren en te selecteren in programmacommissies. We zetten ons onderzoek uit bij een keur aan experts, adviesbureaus, instituten en universiteiten, die we begeleiden tijdens hun werk. We zorgen voor de beschikbaarstelling en verspreiding van de kennis, inzichten en antwoorden aan de gezamenlijke waterbeheerders. We stimuleren de uitwisseling van kennis en ervaringen, via bijeenkomsten, werkgroepen, excursies, conferenties en communities of practice. We werken samen met onder andere ministeries, Rijkswaterstaat, gemeenten, drinkwaterbedrijven.

WAT WE ONDERZOEKEN

Inhoudelijk richt STOWA zich op alle onderdelen van waterbeheer, van waterkering en stedelijk waterbeheer tot waterzuivering en watersystemen. Belangrijke thema's daarbij zijn klimaatadaptatie, waterveiligheid, waterkwaliteit en ecologie, energietransitie en circulaire economie.

De kennisvragen die STOWA beantwoordt liggen meestal op technisch, natuurwetenschappelijk, bestuurlijk-juridisch of sociaalwetenschappelijk gebied. Onze kennis is altijd gericht op de praktijk van regionale waterbeheerders. Dat is waar we voor staan, als Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer.

WIE WE ZIJN

STOWA is als kennisorganisatie onafhankelijk, onpartijdig en transparant. De afnemers van onze kennis moeten erop kunnen vertrouwen dat de inhoud van onze rapporten objectief en representatief is. Alleen zo kan onze kennis worden ingezet voor beter waterbeheer en innovaties die antwoord geven op de uitdagingen van vandaag en morgen. Het is aan regionale waterbeheerders zelf te bepalen hoe ze de kennis van STOWA in de praktijk gebruiken. STOWA kan daarbij een rol spelen als adviseur, maar is geen uitvoerder of regisseur.

STOWA is een stichting die de richtlijnen volgt voor organisaties zonder winstoogmerk (RJ-640). In ons jaarverslag is daarom naast de cijfermatige jaarrekening onder meer ook een directieverslag over de stichting, haar activiteiten en kentallen opgenomen.

WATERWEREN & CULTUURHISTORIE: VISIE EN ACTIEPLAN

INHOUD

	SAMENVATTING	STOWA IN HET KORT
1	INLEIDING	1
1.1	heden, verleden en toekomst: een nauwe verbondenheid	1
1.2	Toenemende complexiteit waterveiligheidsopgaven	1
1.3	Naar een visie waterweren & cultuurhistorie	1
1.4	Achtergrondinformatie	1
2	HUIDIGE EN GEWENSTE SITUATIE	4
2.1	Huidige situatie	4
2.2	Gewenste situatie: de visie op cultuurhistorie en waterkeren	6
3	ACTIEPLAN	8
3.1	Analyse huidige versus gewenste situatie	8
3.2	Actielijst	9

1

INLEIDING

1.1 HEDEN, VERLEDEN EN TOEKOMST: EEN NAUWE VERBONDENHEID

De relatie tussen heden, verleden en toekomst is belangrijk in het waterbeheer en het waterweren. Het is de wisselwerking tussen mens, bodem en water die het landschap heeft gevormd zoals wij dat nu kennen. Inzicht in de ontstaansgeschiedenis van ons land is essentieel voor het nemen van effectieve maatregelen op de meest geschikte locaties. Cultuurhistorie speelt hierbij een belangrijke rol, omdat het de kans geeft menselijk gedrag in samenhang met de natuurlijke ontwikkeling van het landschap te analyseren.

1.2 TOENEMENDE COMPLEXITEIT WATERVEILIGHEIDSGAVEN

De huidige uitdagingen op het gebied van waterveiligheid, zoals klimaatverandering, stikstofproblematiek, duurzame bouwopgave en de complexiteit van ruimtelijke inpassing, maken waterbeheer, en het waterweren, steeds ingewikkelder. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, wordt steeds vaker het verleden geraadpleegd. Kennis van historische ontwikkelingen, zowel door menselijk ingrijpen als de ontwikkeling van het natuurlijk systeem, biedt inzicht en begrip van hoe systemen zijn ontstaan en waarom ze zijn zoals ze zijn. Deze inzichten helpen om robuuste en toekomstbestendige oplossingen te ontwerpen. Dit sluit ook aan bij de leidende principes uit Water en bodem sturend, waar begrip van het bodem- en watersysteem leidend zijn bij de inrichting van Nederland.

1.3 NAAR EEN VISIE WATERWEREN & CULTUURHISTORIE

Om te begrijpen waar we nu staan, waar we willen zijn en hoe we daar kunnen komen, heeft STOWA de visie waterweren en cultuurhistorie opgesteld. We beschrijven eerst kort de huidige situatie en de gewenste situatie. Vervolgens analyseren in een werksessie met experts¹ waar de grote kloven tussen huidig en gewenst liggen en hoe we met verschillende concrete acties kunnen werken naar de gewenste situatie.

1.4 ACHTERGRONDINFORMATIE

Als basis voor de visie gebruiken we kennis en ervaring opgedaan in het programma 'toekomstbestendig vanuit verbinding met het verleden'. Een programma waar STOWA en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) kennis en kunde hebben opgedaan en gebundeld om cultuurhistorie en erfgoed te integreren in het waterbeheer. Een van de belangrijke bevindingen uit dit programma gaat in op de bijdrage die cultuurhistorie kan leveren aan het waterbeheer. Er zijn vier categorieën onderscheiden, samengevat in de figuur 1. In de visie behandelen we, naast cultuurhistorie algemeen, ook deze vier facetten.

¹ Marian Brootink (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden), Jan Willem Nieuwenhuis (Waterschap Noorderzijlvest, Leontien Barends (HHSK), Hans Vengen (Provincie Noord-Brabant), Edmee Sleijpen (Rijkswaterstaat), Robin Biemans (STOWA)

Figuur 1 De vier facetten waar cultuurhistorie kan bijdragen aan het waterbeheer

Het beter begrijpen van de omgeving en de uitdagingen in een gebied kan door cultuurhistorie te gebruiken bij het opstellen van een gebiedsanalyse. Bijvoorbeeld de natuurlijke ontstaansgeschiedenis van het gebied, oude menselijke gebruiken (bijvoorbeeld de locatie van een oversteekplaats) en menselijke ingrepen in het vroegere/historische landschap komen zo in beeld en geven een beter inzicht in de ontwikkeling van een gebied en het (onomkeerbare) effect van natuur en mens hierop.

Een goed begrip van het systeem is vaak de basis voor goede ingrepen. Daarnaast kan dit kijken naar het verleden ook bijdragen om op een andere manier een gebied of maatregel te ontwerpen, bijvoorbeeld omdat er vroeger ergens ook al een extra dijkkring lag of omdat bewoners daar tot 1900 op verhogingen woonden. Oude gebruiken kunnen inspireren tot nieuwe, soms innovatieve, ingrepen, waar ook de ruimtelijke kwaliteit baat bij kan hebben. Het delen van de geschiedenis van een gebied kan ook voor de omgeving inzichten geven die nu en noodzaak voor ingrepen in het hier en nu beter te begrijpen maken, draagvlak van de omgeving kan zo met een gebiedsverhaal toenemen.

VEILIGHEIDSCYCLUS, ROLLEN EN CULTUURHISTORIE

Aan waterveiligheid wordt in Nederland hard gewerkt. We hebben daarvoor een systeem van normeringen en toetsing. De waterkering wordt daarbij vaak als systeem op zich beschouwd, waar het halen van de door de provincie vastgelegde veiligheidsnorm het doel is. Met regulier beheer en onderhoud van de dijken wordt gezorgd dat we blijven voldoen aan de normen en waterkeringen in goede conditie blijven. Over het algemeen wordt pas aan waterkeringen gewerkt (als project) als er niet wordt voldaan aan de norm en maatregelen nodig zijn.

Veiligheidscyclus (aanwijzen, normeren en toetsen)

Het aanwijzen en normeren van regionale keringen is de verantwoordelijkheid van de provincies. De provincie legt in een verordening vast wat de gewenste norm is van de waterkeringen. Dit op basis van de te beschermen waarde die achter de kering ligt. De waterschappen op hun beurt zijn verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud en de toetsing of de keringen voldoen aan de gewenste veiligheid. Zo niet dan worden de keringen verbeterd tot ze weer aan de norm voldoen. Ten slotte zorgen de waterschappen voor een goed beheer om zo de waterkeringen te onderhouden.

Rollen

Grofweg beschouwen we in deze visie twee benaderingen op werken aan het halen van de waterveiligheidsnorm. De technische benadering, met de focus op het functioneren van de dijk (voldoet deze aan de norm?) en de benadering vanuit het beleid en ruimtelijke ordening met een focus op de dijk in het systeem, waarbij de andere functies in en op een dijk en het beschermingsgebied van de dijk het meest naar voren komen.

Cultuurhistorie

De toegevoegde waarde van cultuurhistorie zit vooral bij het formuleren van het advies. Door beter begrip van de ontstaansgeschiedenis van de waterkering en de omgeving in relatie tot het historische en natuurlijke watersysteem, wordt het advies robuuster. Het systeem kan op deze manier beter ingezet worden voor de waterveiligheid en de nadruk op alleen de waterkering wordt daardoor minder.

2

HUIDIGE EN GEWENSTE SITUATIE

In dit hoofdstuk analyseren we de huidige situatie en schetsen we de gewenste situatie voor de komende jaren. We beschrijven hoe de cultuurhistorie bij kan dragen aan het waterwerken, zoals geïllustreerd in figuur 2, en maken daarbij gebruik van de benaderingen die in hoofdstuk 1 zijn besproken.

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Op dit moment is het gebruik van cultuurhistorische kennis in waterveiligheidsopgaven beperkt, maar groeit de belangstelling en de projecten waar aandacht is voor het verleden. Ondanks de groeiende erkenning van het belang van kennis over het verleden, wordt deze niet structureel toegepast. Dit heeft gevolgen voor verschillende facetten van het waterwerken.

LANGE TERMIJN SYSTEEMBEGRIJP & (INNOVATIEVE) OPLOSSINGEN

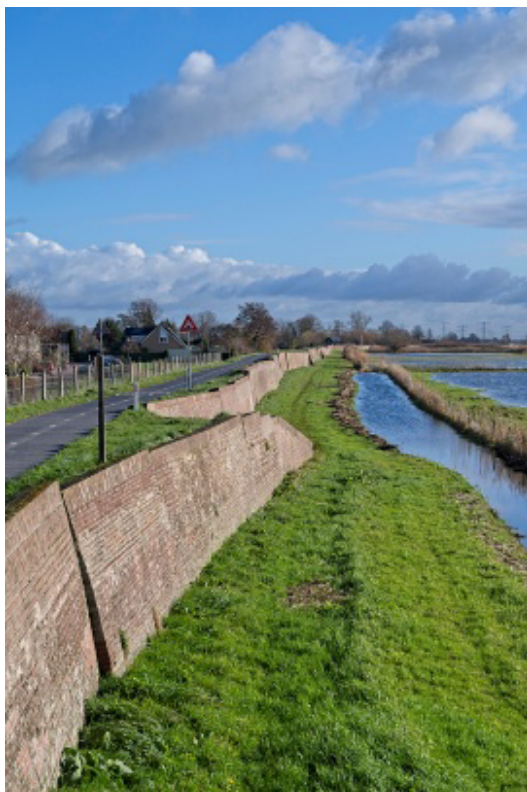
Op dit moment wordt bij het niet voldoen aan de norm de dijk versterkt, vaak met een beperkt aantal technieken. Systeemmaatregelen worden zelden toegepast en er wordt geen gebruik gemaakt van oude technieken, kennis of aanpakken om versterking te voorkomen.

Waterbeheerders focussen voornamelijk op hedendaagse analyses en prognoses, waarbij de historische context wel steeds meer aandacht krijgt, maar nog vaak onderbelicht blijft. Dit leidt ertoe dat kansen worden gemist om robuuste en toekomstbestendige oplossingen te ontwerpen die rekening houden met de lange-termijnontwikkeling van het landschap en waterwerken, zoals de opbouw van de bodem (geomorfologische processen) en de aanwezigheid van bouwwerken in dijken.

In projecten wordt wel steeds vaker gewerkt met de Handreiking landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit in waterveiligheidsopgaven van het HWBP (figuur 2). Bij ruimtelijke kwaliteit gaat het om de mate waarin tegemoet wordt gekomen aan de waarden van een gebied voor verschillende belangen. Cultuurhistorie heeft daarin een plek, maar de informatie en mogelijkheden die voortkomen uit het gebruik van deze handreiking worden niet optimaal gebruikt in projecten.

Figuur 2

Stenen dijk bij Hasselt (foto: Henk van Blijderveen – iStock)

Daarnaast worden historische analyses niet benut om incidenten te voorspellen. Bijvoorbeeld zwakke plekken in dijken, zoals ‘kwijtgeraakte’ sluizen of geomorfologische kenmerken, zijn niet altijd bekend. Ook ontbreekt vaak het gebruik van historische inzichten om oorzaken van terugkerende probleemlocaties te verklaren.

Bij de technische benadering wordt bij dijkversterkingen wel gekeken naar de geotechnische opbouw door middel van grondboringen, maar historische kennis over de aanleg van de dijk, bouwtechnieken, en materialen van vroeger wordt niet meegenomen in nieuwe ontwerpen. Bij de benadering vanuit het beleid en ruimtelijke ordening wordt rekening gehouden met meerdere doelstellingen, maar de cultuurhistorische inzichten blijven vaak beperkt tot wat wettelijk verplicht is.

DRAAGVLAK VAN DE OMGEVING/BEWONERS

Bewoners, recreanten en maatschappelijke organisaties hechten steeds meer waarde aan de geschiedenis en identiteit van hun gebied. Hoewel er steeds meer aandacht wordt besteed aan draagvlak in gebieden, zoals bij dijkversterkingen, wordt cultuurhistorie hierin nog niet structureel betrokken.

VERGROTEN VAN LANDSCHAPPELIJKE EN RECREATIEVE AANTREKKELIJKHEID VAN EEN GEBIED

Landschap en erfgoed spelen een belangrijke rol in het woon- en vestigingsklimaat, evenals in de recreatieve aantrekkelijkheid van een streek, en zijn daarmee van economisch belang. In gemeentelijke Omgevingsvisies wordt de historisch-landschappelijke ontwikkeling van een gebied steeds vaker als basis voor toekomstige ontwikkelingen gezien. Echter, in het kader van waterveiligheid wordt dit nog nauwelijks toegepast.

2.2 GEWENSTE SITUATIE: DE VISIE OP CULTUURHISTORIE EN WATERKEREN

In de gewenste situatie wordt de samenhang tussen het natuurlijke systeem en cultuurhistorie vanzelfsprekend onderdeel van het waterweren. De visie luidt:

“Het natuurlijke systeem en cultuurhistorie, en de relatie hiertussen, zijn een vanzelfsprekend onderdeel van het waterweren en het regionale waterbeheer.”

LANGE TERMIJN SYSTEEMBEGRIJP & (INNOVATIEVE) OPLOSSINGEN

In de toekomst is kennis van het verleden een onmisbare component in alle analyses, processen en activiteiten van waterschappen en regionale waterbeheerders. Deze kennis wordt ingezet om de waterveiligheidsstaken effectief uit te voeren. Waterbeheerders hebben niet alleen kennis over het natuurlijke systeem van bodem en water, maar ook over het (cultuur)landschap en cultuurhistorie, en passen deze inzichten toe op de uitdagingen van vandaag en morgen. De Handreiking landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit in waterveiligheidsopgaven van het HWBP wordt gebruikt om de toegevoegde waarde van cultuurhistorie optimaal te gebruiken.

Bij het voldoen aan provinciale waterveiligheidsnormen wordt niet enkel naar de waterkering gekeken, maar naar het gehele systeem. De samenwerking tussen techniek en beleid/ruimtelijke ordening is op orde, en het advies aan het bestuur is een integrale afweging tussen het versterken van de waterkering, herinrichting van het gebied, en ingrepen buiten het beschermingsgebied. De ‘waterveiligheidsgereedschapskist’ is gevuld met zowel gangbare als innovatieve vergeten technieken en kennis. Beide worden ingezet bij de waterveiligheidsopgaven, een voorbeeld is het project ‘meegroeidijken’ waar oude gebruiken en technieken worden gebruikt bij dijkversterking en -onderhoud (figuur 3).

Figuur 3 Meegroeidijk nabij Lauwersoog (foto: S. Gamberoni)

Historische zwakke plekken in dijken worden in kaart gebracht en terugkerende problemen worden geanalyseerd en bij de bron aangepakt.

DRAAGVLAK VAN DE OMGEVING/BEWONERS

Bij waterveiligheidsopgaven wordt de geschiedenis van de waterkering en het achterliggende gebied actief gebruikt in zowel het ontwerp als de communicatie over de nut, noodzaak en aanpak. De kennis van de bewoners van het gebied wordt geïnventariseerd en gebruikt. Dit helpt om betrokkenheid en bewustzijn te creëren over de historische waterveiligheidsmaatregelen in Nederland. Bijvoorbeeld door te bespreken dat “hoogwater van alle tijden is” en dat het beschermingsgebied in de loop der tijd anders met waterveiligheid is omgegaan. Door betere uitleg en het gebruiken van de bewonerskennis wordt het draagvlak van de omgeving vergroot, wat bijdraagt aan snellere en efficiëntere besluitvorming en uitvoering.

VERGROTEN VAN LANDSCHAPPELIJKE EN RECREATIEVE AANTREKKELIJKHEID VAN EEN GEBIED

Waterveiligheidsprojecten dragen bij aan de bewustwording van de geschiedenis van een gebied door op locatie aandacht te besteden aan bijzondere landschapselementen, zoals oude dijken, dijkhuizen, wielen/dijkdoorbraken en historische waterstanden. Samenwerking met lokale terreinbeheerders en erfgoedspecialisten zorgt ervoor dat cultuurhistorische en omgevingswaarden worden meegenomen in de projecten. Dit voorkomt dat puur technische oplossingen de voorkeur krijgen, ook al zouden deze de veiligste en goedkoopste optie zijn.

3

ACTIEPLAN

Om te komen tot een actieplan leggen we de huidige en gewenste situaties naast elkaar en beschrijven we kort de kloof tussen de gewenste situatie en de huidige situatie. Op basis daarvan worden een aantal acties uitgewerkt die de kloof kunnen helpen dichten.

3.1 ANALYSE HUIDIGE VERSUS GEWENSTE SITUATIE

Bij de analyse van de huidige versus de gewenste situatie zien we drie thema's terugkomen: kennis en inzicht, samenwerken en netwerk en communicatie.

KENNIS EN INZICHT

In de huidige situatie wordt bij waterveiligheidsopgaven nog onvoldoende gebruik gemaakt van beschikbare kennis uit het verleden. Cultuurhistorie wordt niet structureel betrokken bij analyses en besluitvorming. In de gewenste situatie is de samenhang van kennis over het natuurlijke systeem en cultuurhistorie een vanzelfsprekend onderdeel van het waterweren en het regionale waterbeheer.

Er is daarmee een kloof als het gaat om het inzetten van beschikbare cultuurhistorische kennis in analyses, projecten en besluitvorming binnen waterweren. Dat kan bijvoorbeeld komen door gebrek aan tijd, gebrek aan kennis over cultuurhistorie of kennis van de meerwaarde of gebrek aan (gevoelde) mogelijkheden binnen een project. Zo is er bijvoorbeeld:

- Niet genoeg kennis van historische (water)kaarten en hoe deze te gebruiken of interpreteren voor specifieke waterwerenopgaven;
- Weinig kennis van technieken en gebruiken uit het verleden en de voor- en nadelen van die technieken.
- Geen standaard aanpak om het voorspellend vermogen en begrip van systeemzwaktes te versterken met cultuurhistorische kennis.
- Onvoldoende integratie/ samenwerking tussen verschillende disciplines (techniek en beleid/ ruimtelijke ordening) om historische kennis en technieken integraal in te zetten in analyses, besluitvorming en projecten.

SAMENWERKEN EN NETWERKEN

In de huidige situatie is er beperkte samenwerking tussen verschillende beheerders en experts op het gebied van waterweren en cultuurhistorie. In de gewenste situatie is er een goede samenwerking en afstemming tussen de experts en beheerders en bestaat er een vitaal netwerk van relevante disciplines binnen de waterschappen en specialisten op het gebied van waterweren en cultuurhistorie.

Er is daarmee een kloof als het gaat om integratie van cultuurhistorie bij waterveiligheidsprojecten om landschappelijke en recreatieve waarden te versterken. Kennis van en samenwerking met erfgoed specialisten en terreinbeheerders wordt onvoldoende benut. Daarbij bestaat er nog geen breed netwerk waterweren en cultuurhistorie.

COMMUNICATIE

In de huidige situatie speelt cultuurhistorie een kleine rol in de communicatie en participatie met de omgeving. In de gewenste situatie worden bewoners bewust gemaakt van de historische context van waterveiligheidsmaatregelen en/ of wordt hun gebiedskennis gebruikt, wat leidt tot meer draagvlak en snellere besluitvorming en uitvoering.

Daarmee is er een kloof als het gaat om het benutten van cultuurhistorie in de communicatie over waterveiligheid. Ook wordt het historisch bewustzijn bij de lokale gemeenschap onvoldoende vergroot.

3.2 ACTIELIJST

Voor de drie thema's zijn een aantal acties geformuleerd. Het zijn zowel nieuwe acties, specifiek voor waterweren, als acties die al eerder geformuleerd zijn in het programma 'toekomstbestendige vanuit verbinding met het verleden'. Sommigen zijn al in gang gezet, sommigen zijn nog abstract en vergen verdere uitwerking. Er is nog geen planning of prioritering gemaakt. Voor alle acties geldt dat ze in samenspraak met de Unie van Waterschappen, RCE of andere betrokkenen verder uitgewerkt of uitgevoerd moeten worden.

In de tabel hieronder worden de verschillende acties weergegeven en is aangegeven voor welk thema deze acties het meest relevant is. Onder de tabel wordt elke actie toegelicht.

Actie	Meest relevant voor:		
	Kennis en inzicht	Samenwerking en vitaal netwerk	Communicatie
1. Gedeeld begrippenkader	X		X
2. Basiskennis op orde: watertijdreis en toponiemen	X		
3. Opsomming voor risicodossier inclusief beheersmaatregel	X	X	
4. Voorbeeldenverzameling	X		X
5. Informatiebijeenkomsten voor projectleiders, omgevingsmanagers, management en bestuurders		X	
6. Vitaal netwerk		X	

1. GEDEELD BEGRIPPENKADER

Doel/ gewenste situatie: Een gedeeld begrippenkader: elkaars taal spreken en begrijpen, vanuit waterweren en cultuurhistorie.

Activiteit
Inventariseren begrippen en betekenis zoals nu gehanteerd binnen RCE en STOWA
Aan de hand van aanpak ontwikkelen en uitwerken marketingstrategie en -boodschap met daarin een actueel en gedragen begrippenkader.

2. BASISKENNIS OP ORDE

Doel/ gewenste situatie: Het is in beeld wat de basiskennis op dit onderwerp is: wat heb je nodig om in de praktijk 'toekomstbestendig vanuit het verleden te werken'.

Deze basiskennis is op orde: kennis over bodem, water, (cultuur)landschap en cultuurhistorie is op maat beschikbaar, voor praktische toepassing.

Activiteit

Uitwerken Watertijdreis (een kaartenreis door waterstaats- en rivierkaarten) naar analogie van de al bestaande *Topotijdreis* (figuur 4). Hoewel de *Topotijdreis* waardevolle informatie geeft, is het detailniveau voor het waterweren niet voldoende. De *Watertijdreis* gebruikt daarom de waterstaats- en rivierkaarten. De RCE heeft dit project al opgepakt en het is in de afrondende fase. Ze verwachten presentatie van de *Watertijdreis* nog in 2024.

Uitwerken Toponiemen lijst of kaart. RCE is begonnen met het uitwerken van een pilotgebied (Zwolle en omgeving), maar heeft de ontwikkeling op dit moment gepauzeerd vanwege gebrek aan tijd. Ze zijn geïnteresseerd om het specifiek voor waterweren weer op te pakken, in samenwerking met STOWA en een gebruikerscommissie.

Inventariseren wat nog meer als basiskennis wordt beschouwd en wat nodig is om dit te ontsluiten.

Figuur 4 **Topotijdreis (<https://www.topotijdreis.nl>)**

3. PSOMMING VOOR RISICODOSSIER INCLUSIEF BEHEERSMAATREGEL

Doel/ gewenste situatie: Er bestaat standaardlijst voor de risicodossiers van projecten bij waterschappen om zo concreet voor alle projecten te laten zien welke risico's het niet betrekken van cultuurhistorie heeft. Daaraan worden ook beheersmaatregelen gekoppeld om de risico's om te zetten in kansen.

Activiteit

Inventariseren welke concrete risico's er zijn (en hoe groot die zijn) voor verschillende projecten en beheer en onderhoud op het gebied van waterwerken bij het niet betrekken/ gebruiken van cultuurhistorische informatie.

Per risico een concrete beheersmaatregel opstellen.

4. VOORBEELDENVERZAMELING

Doel/ gewenste situatie: Inspirerende voorbeelden van toepassing van kennis over waterwerken en cultuurhistorie zijn gebundeld en worden gevonden.

Activiteit

Verzamelen en ontsluiten van voorbeelden in verschillende vormen (standaard presentaties, beelden, korte films of animaties, ...)

5. INFORMATIEBIJEENKOMSTEN VOOR PROJECTLEIDERS OMGEVINGSMANAGERS, MANAGEMENT EN BESTUURDERS

Doel/ gewenste situatie: De doelgroepen afgestemd informeren over de meerwaarde en kansen van cultuurhistorie in het waterwerken. De beoogde impact richt zich op het standaardiseren van het gebruik van cultuurhistorie in alle lagen van het waterschap.

Activiteit

Per doelgroep (standaard) informatiebijeenkomsten of -presentaties opstellen

Per doelgroep informatiebijeenkomsten of -presentaties organiseren in samenwerking met de waterschappen en de Unie van Waterschappen

Zoeken en benoemen ambassadeurs waterwerken en cultuurhistorie (in samenwerking met de Unie van Waterschappen)

6. ITAAL NETWERK

Doel/ gewenste situatie: Er bestaat vitaal netwerk van relevante disciplines binnen het waterwerken en specialisten/experts op het gebied van het natuurlijk systeem en cultuurhistorie.

Activiteit

Samenstellen kerngroep netwerk waterwerken en cultuurhistorie

Afstemmen en samenwerking met de Unie van Waterschappen (specifiek de themagroep Erfgoed)

Afstemmen en samenwerking met het interprovinciaal overleg (IPO)

Activiteitenkalender opstellen (kennisbijeenkomsten, om het jaar een Waterstaats erfgoeddag, netwerkbijeenkomsten, ...)

STOWA neemt bij alle STOWA waterwerken congressen/ bijeenkomsten/ ... de rol van cultuurhistorie mee en zoekt naar mogelijkheden om dit te verwerken in het plenaire programma en/of sessies.